

15. Хачатрян В. В. Діагностика конкурентоспроможності в контексті реалізації міжнародної стратегії розвитку підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2021.

Жанна ШИШКО

аспірантка освітньо-наукової програми
«Менеджмент» ЗУНУ
Науковий керівник – д.е.н., професор,
професор кафедри менеджменту,
публічного управління та персоналу ЗУНУ
Григорій МОНАСТИРСЬКИЙ

ЦІЛІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЯК ОСНОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИРОБНИЦТВА ЕКОЛОГІЧНО ЧИСТОЇ ПРОДУКЦІЇ

Впорядкування термінології в економічних та управлінських науках є важливим через неоднозначність багатьох нових понять та пов'язаних з ними виразів і термінів, що використовуються в економічній політиці. У деяких випадках, однак, це питання не є найбільш актуальним з практичної точки зору. Ідея сталого розвитку якраз і є однією з таких неоднозначно визначених концепцій в екологічній теорії та політиці, але це - на тлі інших перешкод - не заважає її впровадженню в економічну практику. Незважаючи на це, варто приділити певну увагу впорядкуванню термінології та її інтерпретації.

Історично склалося так, що спочатку широко використовувався термін "екорозвиток", який є популярним і сьогодні. Термін "екорозвиток" з'явився у 1970-х роках на конференціях ООН з питань захисту навколишнього середовища. Більшість інтерпретацій концепції зосереджувалися на проектах захисту довкілля при збереженні певних темпів економічного зростання, тоді як інші переважно висували вимоги щодо обмеження зростання матеріального виробництва (наприклад, теорія нульового зростання). Пізніше з'явилися ідеї ресурсозберігаючого суспільства та екологічної свідомості, а також кодекс екорозвитку. Взагалі, термін "екорозвиток", а точніше соціально-економічний екорозвиток, є загальноновживаним вже понад 30 років і позначає економічне зростання відповідно до вимог захисту середовища проживання людини, включаючи, зокрема, охорону природи. Це лише емне мисленнєве скорочення і тому не викликає особливих сумнівів. Однак останнім часом термін "сталий та/або збалансований розвиток" набуває все більшого поширення. Можна спрощено припустити, що ці два терміни не тільки несумісні, але навіть ідентичні, і тому немає

необхідності вирішувати, який з них правильніший або важливіший (хоча сталий розвиток, ймовірно, "витіснить" екорозвиток у майбутньому) [1]. Натомість необхідно обговорити значення і застосування терміну "сталий розвиток", оскільки він все ще залишається дещо суперечливим.

Ідея сталого розвитку стала відомою після "Саміту Землі" ООН в Ріо-де-Жанейро в 1992 році, де були визначені дві цілі соціально-економічного розвитку: захист навколишнього середовища та його природних ресурсів - головним чином, шляхом зміни моделей споживання в індустріально розвинених країнах - і боротьба з бідністю. Цей новий підхід до розвитку отримав назву "сталий розвиток", визначаючи його як розвиток, що забезпечує задоволення соціальних потреб при дотриманні вимог охорони навколишнього середовища, не ставлячи під загрозу життєдіяльність майбутніх поколінь. У цьому сенсі він означає сталий і збалансований економічний і соціальний розвиток, який дозволяє узгодити матеріальні прагнення нинішніх і майбутніх поколінь з необхідністю захисту навколишнього середовища та його ресурсів.

Проблеми зі сталим розвитком в українській літературі виникли у зв'язку з перекладом виразу "сталий розвиток". Спочатку його дослівно перекладали як самодостатній розвиток або краще - самопідтримуваний розвиток (в результаті використання відновлюваних джерел енергії, відходів як вторинної сировини), але в українській мові це справляє враження вигаданого перпетуум мобіле (вічний рух без додаткового вкладання енергії). Саме тому було введено новий термін, який, до того ж, краще і ширше пояснює суть сталого розвитку: сталий розвиток. Сталий розвиток означає забезпечення економічного розвитку для майбутніх поколінь - тобто заперечення так званого нульового зростання, яке нібито є необхідним через виснаження та знищення природних ресурсів - при цьому сталий розвиток повинен гарантувати екологічну рівновагу в економіці (серед іншого, забруднення навколишнього середовища нижче норми). Визначений таким чином, сталий розвиток є ширшим і сучаснішим поняттям, ніж класичний сталий розвиток, який складається з правильного балансу між інвестиціями та споживанням, новими та модернізаційними інвестиціями, виробництвом та сферою послуг, важкою та легкою промисловістю. Стан рівноваги не може бути метою, оскільки це скоріше означатиме економічний регрес. Натомість метою є збалансування та гармонізація соціально-економічного розвитку, який, по суті, передбачає зміни, особливо структурні.

На думку багатьох економістів кращим виразом є сталий розвиток, який також включає в себе екологічну стійкість. Крім того, визнається, що це ширше поняття, ніж екорозвиток, який, як правило, асоціюється

лише з природними факторами. Однак термін "сталий розвиток" домінує в офіційних (урядових) документах, а також йому надають перевагу деякі економісти. Ця двоїстість походить від спроби довести, що сутність категорії, про яку йдеться, полягає у сталості розвитку, і що вона включає в себе також екологічну сталість. Таким чином, достатньо використовувати термін сталий розвиток (а не сталий розвиток!), хоча в деяких публікаціях та урядових документах вживається термін сталий розвиток, оскільки це має на меті підкреслити турботу про забезпечення екологічної рівноваги (та екорозвиток у сучасному розумінні). Враховуючи все це, можна також погодитися з пропозицією використовувати ці терміни разом, тобто терміни сталий розвиток та збалансований розвиток [1, 3].

Підстави та причини трансформації ідеї еко-розвитку в концепцію сталого розвитку легше пояснити, якщо представити сутність і цілі реалізації цієї концепції. Про це свідчать визначення обох понять. Еко-розвиток - більш вузьке поняття, що означає соціально-економічний розвиток, який пов'язаний з охороною навколишнього середовища та дбайливим ставленням до природи, і який є частиною так званого інтегрованого порядку (в рамках сталого розвитку). Більш широке розуміння сталого розвитку, що визначається характеристиками сталості та самодостатності, випливає з його більш широкого визначення. Нормативне визначення визначає сталий розвиток як такий соціально-економічний розвиток, за якого відбувається процес інтеграції політичної, економічної та соціальної діяльності при збереженні природної рівноваги та стійкості основних біологічних процесів, щоб гарантувати можливість задоволення основних потреб окремих громад або громадян як нинішнього, так і майбутніх поколінь [2].

Необхідність впровадження принципів сталого та збалансованого розвитку випливає, зокрема, з таких передумов, як обмеженість і виснаження природних ресурсів та зростання економічних і соціальних втрат, спричинених забрудненням довкілля. Масштаби та наслідки дефіциту основних мінеральних ресурсів, а також масштаби та обсяги екологічних втрат є досить добре визнаними (екологічні втрати в Україні за період трансформації зменшилися з десятка до 5-7% від еквіваленту національного доходу), але ця проблема все ще викликає дискусії, як і питання про причини глобального потепління. Обидві групи факторів створюють своєрідний екологічний бар'єр для економічного розвитку, і є побоювання, що деякі з них можуть бути абсолютними, тобто незворотними негативними змінами в навколишньому середовищі та економіці.

Вже склався консенсус в оцінці того, що труднощі у визначенні принципів раціонального використання природних ресурсів виникають через своєрідний конфлікт між існуючими цілями економічного розвитку і високою динамікою промислового виробництва та якістю навколишнього природного середовища і цілями його охорони. Погіршення якості довкілля, тобто сукупності його характеристик, що визначають ступінь задоволення суспільних потреб, робить економічне зростання фіктивним. Хоча метою соціально-економічного розвитку є добробут людей і задоволення їхніх потреб, до яких належить і якість довкілля, вимога сталого розвитку породжує багато практичних проблем. Їх слід вирішувати двома шляхами: створення нової системи цінностей, що визначає цілі соціально-економічного розвитку та розширює часовий горизонт управління; впровадження системи економічних інструментів для стимулювання відповідних дій організацій і підприємств, відповідальних за погіршення стану довкілля.

Концепція сталого розвитку спочатку була привабливим гаслом і піднесеною, але мало відчутною ідеєю. Зараз вона може бути виміряна кількісно і втілена в програмах розвитку національної економіки та її галузей. Більше того, варто підкреслити, що ця концепція може сприяти пошуку третього шляху соціально-економічного розвитку. Хоча в період політичних перетворень та економічних реформ 1980-х років під третім шляхом розуміли пошук проміжного рішення між ринковою економікою та централізованою плановою економікою, а в 1990-х роках деякі з найбільш ліберальних економістів та політиків заявили, що проблема зникла з розпадом реального соціалізму, це питання залишається відкритим. Це пов'язано з тим, що ринкова система, незважаючи на свою гнучкість і здатність адаптуватися до змін в економіці, не може відповісти на всі виклики глобальної економіки з точки зору якості життя і соціальної справедливості, не кажучи вже про справедливість між поколіннями.

Список використаних джерел:

1. Цілі сталого розвитку: Що треба знати органам місцевого самоврядування. URL: <http://surl.li/ierxx>
2. Цілі сталого розвитку 2016-2030. URL: <http://www.un.org.ua/ua/tsilirozvytku'tysiacholittia/tsilistalohorozvytku>
3. Національна доповідь «Цілі сталого розвитку: Україна». URL: <https://www.zoda.gov.ua/article/2353/natsionalna-dopovid-tsili-stalogo-rozvitku-ukrajina.html>
4. Цілі сталого розвитку для України: регіональний вимір: аналітична доповідь. ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долишнього НАН України». Львів, 2018. 90 с. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p20180702.pdf>